

(nie)utracone dziedzictwo

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA
PUBLICZNA w OLSZTYNIE

Drodzy czytelnicy!

Przedstawiamy subiektywny wybór kilkudziesięciu książek na temat niematerialnego dziedzictwa kulturowego Warmii, Mazur i Powiśla. Wszystkie polecane pozycje znajdziecie w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Olsztynie. Mamy nadzieję, że polecana przez bibliotekarzy-regionalistów, biblioteczka zachęci Was do pogłębiania wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i pozwoli dowiedzieć się, czy jest to dziedzictwo utracone. Zainteresowanych tematyką zachęcamy także do korzystania z bogatych źródeł informacyjnych dostępnych na stronie internetowej www.wbp.olsztyn.pl/katalog oraz z niezwykłych dokumentów życia społecznego w Pracowni Regionalnej i Informatorium w Starym Ratuszu w Olsztynie.

Głównym motywem naszych propozycji jest niematerialne dziedzictwo kulturowe przekazywane z pokolenia na pokolenie, odtwarzane przez wspólnoty i grupy, ale też będące źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. W rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje ono:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język,
- sztuki widowiskowe,
- zwyczaje, rytuały i obrzędy,
- wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata,
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Dziedzictwo kulturowe
Warmii – Mazur – Powiśla.
Stan zachowania, potencjały i problemy
Red. Jacek Wysocki. Wyd. 2.
Warmińsko-Mazurskie Biuro
Planowania Przestrzennego, 2009
Egzemplarze:
081-003880,
081-004005,
000-119556-c

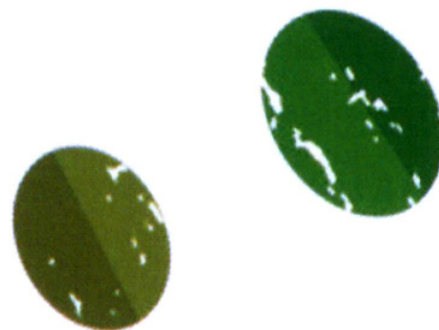

Nasze dziedzictwo kulturowe
Red. Waldemar Majcher. Część 1.
Fundacja „Dziedzictwo nasze”, 2014
Egzemplarze:
081-005576,
000-133909-c

dziedzictwo kulturowe

W proces zachowania spuścizny materialnej i niematerialnej w regionie angażują się zarówno organizacje kulturalne, jak i sami artyści. O działaniach stowarzyszeń koncentrujących się wokół popularyzacji folkloru i lokalnej tradycji, piszą autorzy pierwszej pozycji. Druga przybliży Czytelnikom szereg niebanalnych sylwetek współczesnych artystów ludowych, niezwykłych mistrzów rzemiosła, utalentowanych muzykantów, śpiewaków i gawędziarzy, ale też animatorów i badaczy kultury z całego województwa warmińsko-mazurskiego. Obie książki dotyczą ważnej kwestii współistnienia kultury Warmii i Mazur z kulturą warmińsko-mazurską.

Warmiacy i Mazurzy.

Życie codzienne ludności wiejskiej
w I połowie XIX wieku

Pod red. Bogumiła Kuźniewskiego

Towarzystwo Przyjaciół Olsztynka, 2002

Egzemplarze:

010-04429, 000-101186-c,

000-101187-c, 060-005988

Anna Szyfer

Zwyczaje, obrzędy i wierzenia

Mazurów i Warmiaków

Pojezierze, 1968, 1975

Egzemplarze:

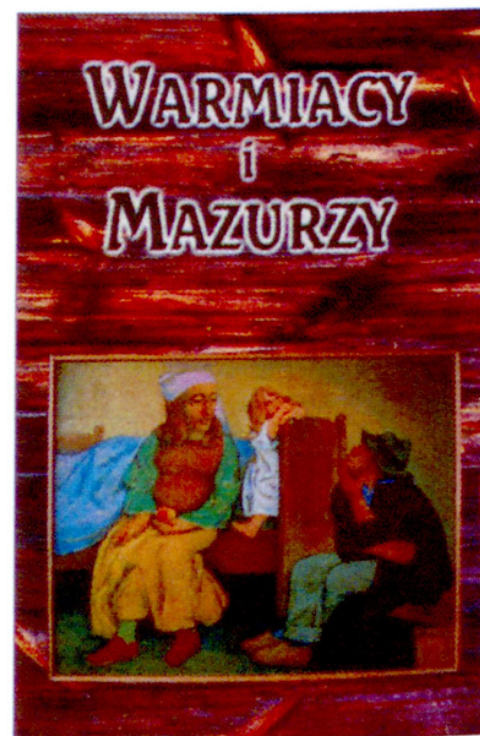
000-140598, 000-137308,

010-017290, 010-042888,

060-003648, 081-001217,

081-001218, 000-140598,

022-009576

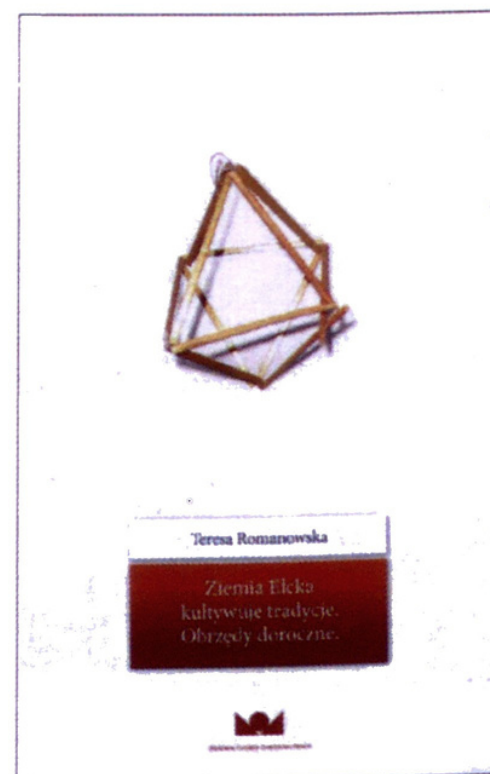

zwyczaje

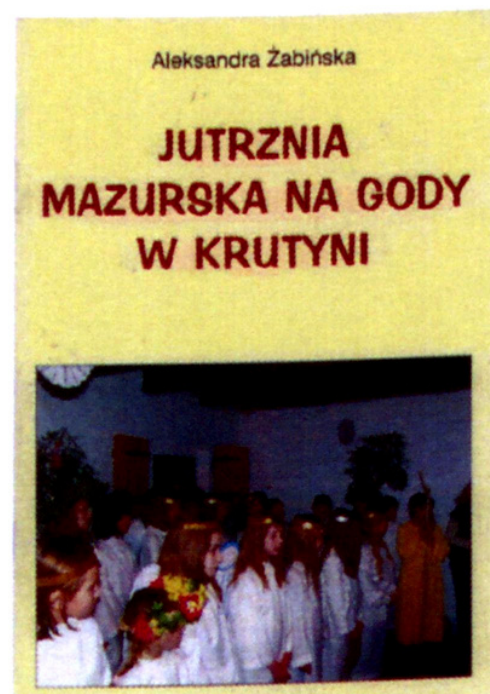
Anna Szyfer, znana etnografka pisze o zwyczajach i wierzeniach omówionych zgodnie z porami roku, o zwyczajach rodzinnych, w gospodarstwie (m.in. dożynki), wierzeniach demonologicznych i przyrodniczych, astronomicznych i meteorologicznych. Podobnie formy życia duchowego i materialnego dawnych mieszkańców regionu prezentuje nowoczesny edytorsko przewodnik dla uczniów z bogatym materiałem ilustracyjnym. Ale czy tylko dawnych?

Teresa Romanowska
Ziemia Elcka kultywuje tradycje
Obrzędy doroczne
Wyd. 2 poszerz.
Fundacja Dziedzictwo Nasze, 2008
Egzemplarze:
081-004332,
081-004545,
081-005650

Aleksandra Żabińska
Jutrznia mazurska na gody w Krutyni
Mazurskie Stowarzyszenie
Ekologiczno-Kulturalno-Oświatowe, 2005
Egzemplarze:
081-001665

widowiska

Teresa Romanowska prezentuje w swojej książce doroczne zwyczaje ludności mazurskiej i napływowej zamieszkałej na Mazurach. Uzupełniła ją scenariuszami lekcji z programu realizowanego przez młodzież Szkoły Podstawowej w Nowej Wsi Ełckiej. Znajdziemy tam również omówienie zanikających zawodów i umiejętności twórców oraz rzemieślników będących pod opieką Fundacji „Dziedzictwo nasze” z Węgorzewa. Natomiast „Jutrznia” pokazuje współczesną realizację widowiska mazurskiego spisanego przed II wojną światową przez Karola Małka oraz wspomnienia uczestników widowisk powojennych.

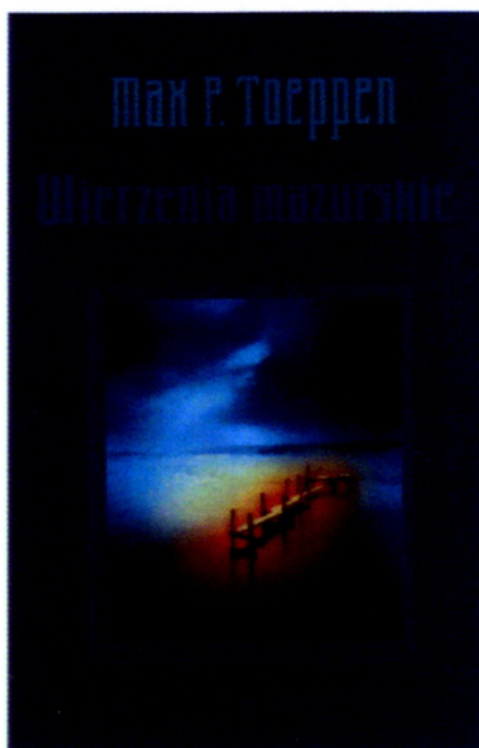
Mazurzy. Tradycja i codzienność
Wybór i posł. Andreas Kossert

Borussia, 2002

Egzemplarze:

000-100322-C, 000-100323-C,

010-044154, 081-000475

Max Toeppen

Wierzenia mazurskie

Oprac. Paweł Błażewicz, Jerzy M. Łapo

Waldemar Mierzwa, Retman, 2008

Egzemplarze:

000-114510-C, 000-114511-C,

010-057474, 022-045845

wierzenia

Antologia opracowana przez Andreasa Kosserta prezentuje Mazurów w szerokim kontekście zapomnianej kultury pogranicza Europy Środkowo-Wschodniej. Omawia ich specyficzną kulturę i codzienne życie. Większość materiałów opracowana została na podstawie tekstów niemieckich. Zawierają one m.in. wierzenia, wróżby, opowieści oraz słowniczek gwary. Obraz kultury duchowej Mazurów wywodzącej się z dawnej religii Słowian przedstawia Max Toeppen. Autor bazuje na demonologii, wierzeniach, zabobonach i lokalnych przesądach. Ten obraz, będący wykładnią dla zachowań w codziennym życiu został powiązany z kalendarzem zawierającym konkretne rady i przestrogi.

Jan Chłosta

Doroczne zwyczaje i obrzędy na Warmii

Pracownia Wydawnicza „ElSet”, cop. 2009

Egzemplarze:

000-118112-c, 000-118113-c, 010-061423, 081-004004

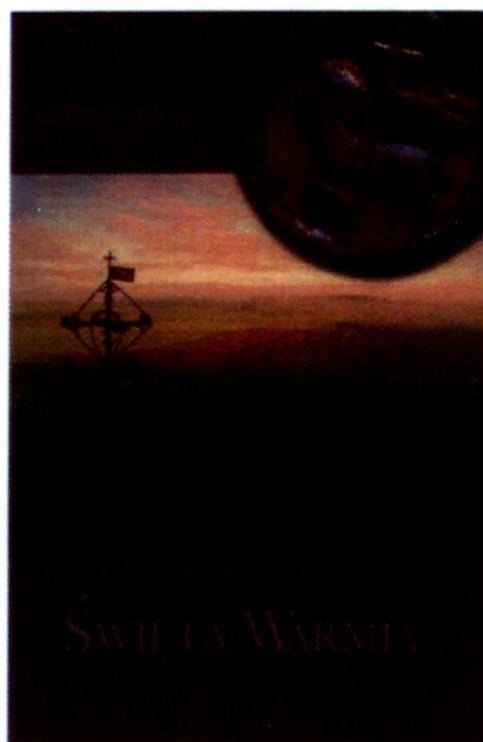
Szymon Drej

Święta Warmia

ElSet, 2007

Egzemplarze:

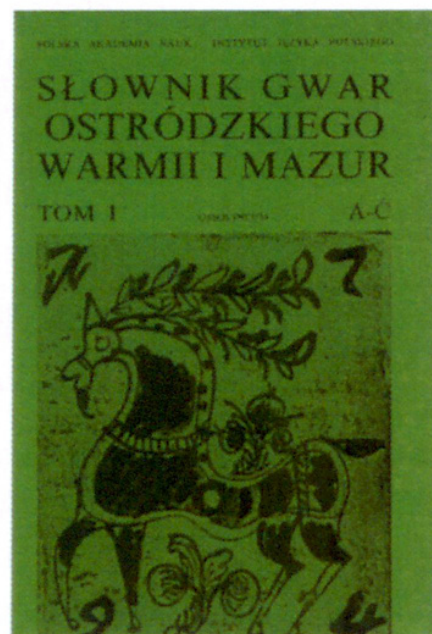
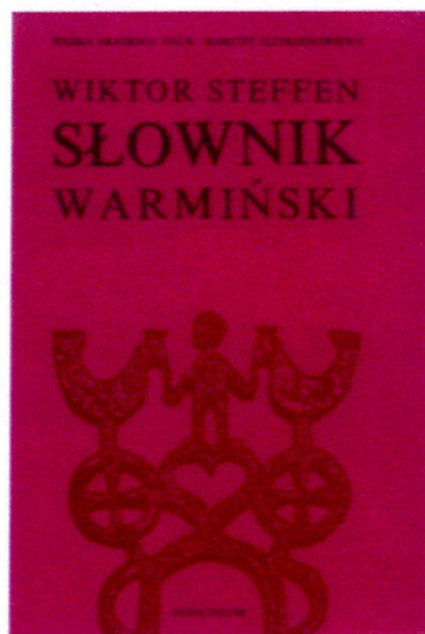
000-112100-c , 000-114478-c, 010-054160, 022-045140, 081-003379

obrzędy

„Święta Warmia” to historia regionu od czasów plemion pruskich po współczesność. Autor przedstawia obraz kultury duchowej, materialnej i obyczajowości mieszkańców Warmii. Jan Chłosta natomiast pisze o świętach warmińskich. Omawia je z perspektywy hagiograficznej. W formie lekkich gawęd prezentuje biografie świętych patronów, historię ich kultu na Warmii, a także obrazy obyczajów warmińskich z nimi związane. Jak podaje są one niejednokrotnie obchodzone do dziś w niezmienionej formie. Obie książki zostały bogato zilustrowane.

Wiktor Steffen

Słownik warmiński

Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984

Egzemplarze:

000-050809-c, 060-000193, 081-001863, 080-001149

Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur. T. 1-6

Oprac. przez Pracownię Słownika Gwar Ostródzkiego,
Warmii i Mazur Zakładu Językoznawstwa w Warszawie.

Polska Akademia Nauk. Instytut Języka Polskiego.

Zakład Narodowy im. Ossolińskich

Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1987-2014

Egzemplarze:

010-023226, 060-003946, 010-053949, 010-053633, 010-053634

gwara

Wielotomowy „Słownik” został opracowany przez grupę pracowników naukowych i studentów w latach 1950-1954. Jest wynikiem badań terenowych przeprowadzonych wśród mieszkańców tych ziem. Przy hasłach podano informacje o źródłach oraz geografii i częstotliwości występowania danych słów. Wiktor Steffen, rodowity Warmiak swój „Słownik” przygotował na podstawie gwary wyniesionej z domu rodzinnego, uzupełnianej bezpośrednimi rozmowami w dialekcie warmińskim. Obie pozycje to znakomite źródła dla zainteresowanych gwarą.

Izabela Lewandowska

Elementarz gwary warmińskiej. Rodzina, dom i zagroda

Lokalna Grupa Działania „Południowa Warmia”, 2012 + 1 dysk CD

Egzemplarze:

081-004956, 000-127398-c, 010-065571, 081-004998

Marcin Wakar

Skónd sia wzięła wyspa Lalka na Łanskam Jyziorze

= Jak powstała wyspa Lalka na jeziorze Łańskim

Stowarzyszenie Warnija, 2009

Egzemplarze:

010-061422, 000-118106-c, 000-118107-c, 000-118108-c,

000-118109-c, 000-118110-c, 081-003833

Marcin Wakar

Ło królu i szurku w czepku łurodzónam

= O królu i chłopcu w czepku urodzonym

Stowarzyszenie „Wolna Grupa Twórcza”, 2007

Egzemplarze:

081-002808, 000-114590-c, 000-114591-c,

000-114592-c, 010-057605

gwara

Elementarz skierowany został do wszystkich zainteresowanych tradycją, kulturą i historią Warmii, a szczególnie do nauczycieli, pedagogów i uczniów. Zawiera krótką historię gwary oraz wybraną bibliografię. Teksty napisane gwarą, zostały przetłumaczone na język polski oraz uzupełnione ćwiczeniami utrwalającymi i słowniczkiem. To pozycja dla czytelnika w każdym wieku. Do książki dołączono płytę CD z tekstami czytanymi przez lektora. Doskonałym materiałem do nauki gwary mogą być także nowoczesne komiksy narysowane przez Jarosława Gacha, zawierające legendy warmińskie. Zastosowano w nich bowiem równoległe teksty w gwarze warmińskiej i języku polskim.

Alojzy Śliwa
Kuba spod Gietrzwałdu gada
Pojezierze, 1972
Egzemplarze:
000-157647, 010-019270

Edward Cyfus
Po naszymu
Gawędy warmińskie
Audio-Soft, 2000
Egzemplarze:
000-096143-c, 000-096144-c,
010-041517, 081-001760

gwara

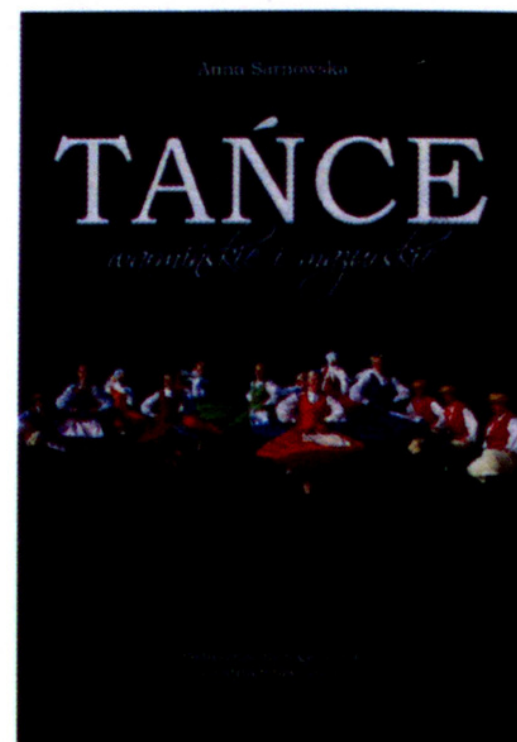
Gdy już nauczymy się gwary warmińskiej, możemy czytać teksty, np. Alojzego Śliwy czy Edwarda Cyfusa. Obaj autorzy w krótkich felietonach, w lekkiej formie, po warmińsku, poruszają problemy dnia codziennego. Ale nie bójmy się! Mamy do dyspozycji wyjaśnienia trudnych słówek. Ich książki, choć adresowane są do mieszkańców Warmii, również osiadłych po II wojnie światowej, ich dzieci i wnuków, mogą zainteresować wszystkich. Do gawęd „Po naszymu” dołączona została kaseta magnetofonowa z wyborem opowieści.

Dominik Sidor
Grajta grace, bo ja skace!
Folklor muzyczny Warmii i Mazur
Wydaw. Gmina Dywity, 2014
Egzemplarze:
081-005503

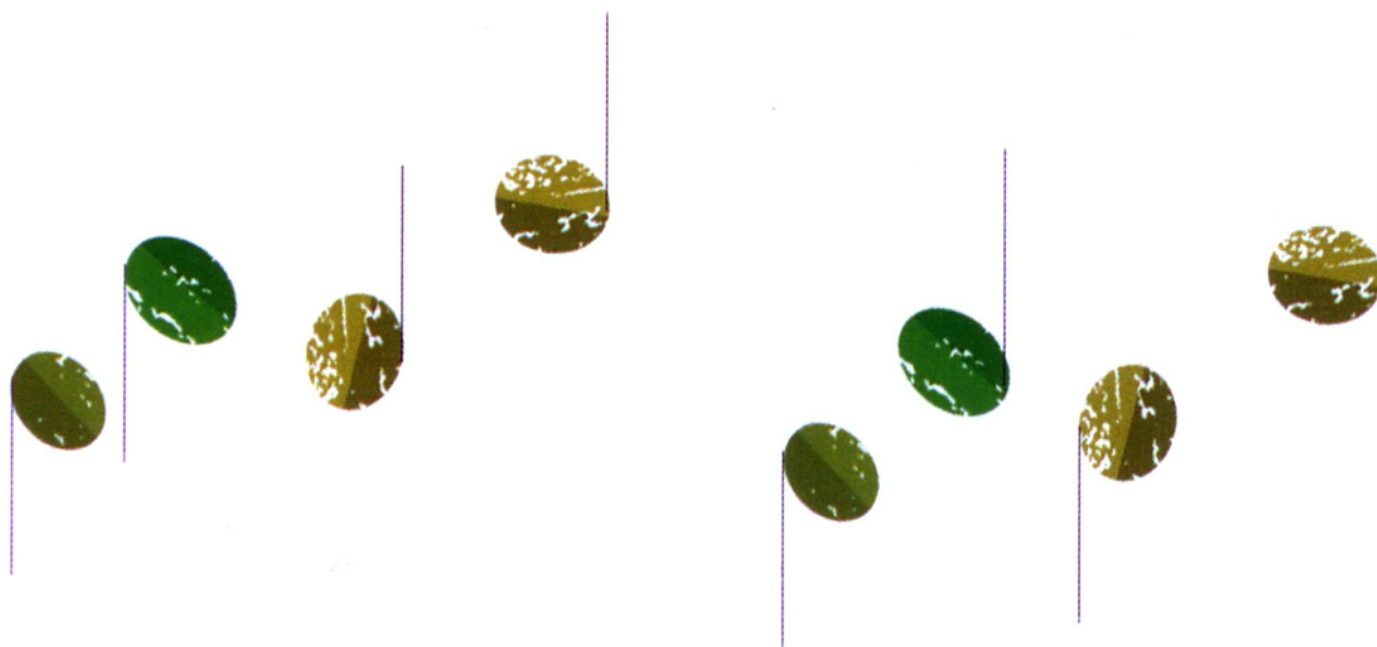

Anna Sarnowska
Tańce warmińskie i mazurskie
Podręcznik dla nauczycieli
i instruktorów tańca
Towarzystwo Przyjaciół Jedwabna, 2010
Egzemplarze:
010-063289,
000-121253-C,
081-004165

folklor muzyczny

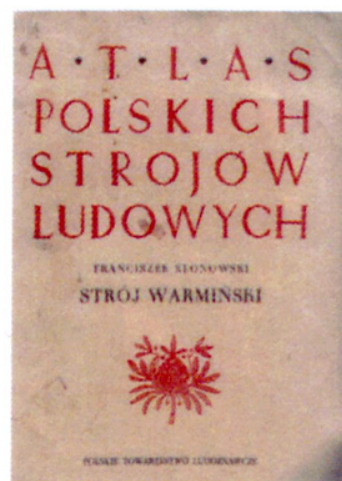
Książki zawierają wprowadzenie historyczne na temat zbierania folkloru muzycznego i tanecznego Warmii i Mazur. Dominik Sidor kolejno omawia używane instrumenty muzyczne, podając krótką charakterystykę tańców oraz różnego rodzaju pieśni i okoliczności, w których były wykonywane. Wyjaśnia przy tym, co to jest kurlantka, kurlanta, frantka, fraska i wiele innych. Anna Sarnowska, choreograf tańca ludowego regionu warmińsko-mazurskiego prezentuje zbiór 18 tańców oraz 122 pieśni z zapisem nutowym.

Wiesława Standara
Tradycyjny strój lubawski.
Rekonstrukcja
Pojezierze, 2010
Egzemplarze:
081-004107

Alfons Franciszek Klonowski
Strój warmiński
Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, 1960
Egzemplarze:
010-017215

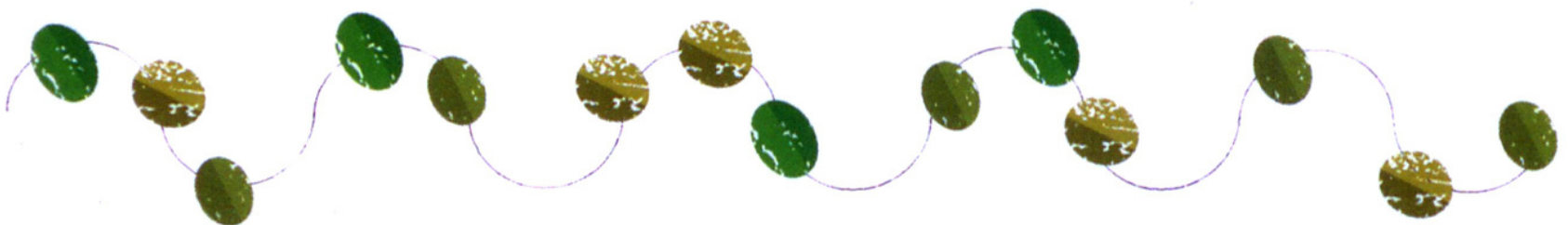

Teodora Modzelewska
Stroje ludowe Warmii i Mazur
Pojezierze, 1958
Egzemplarze:
000-097860-c, 000-102522-c,
010-00178, 081-001821

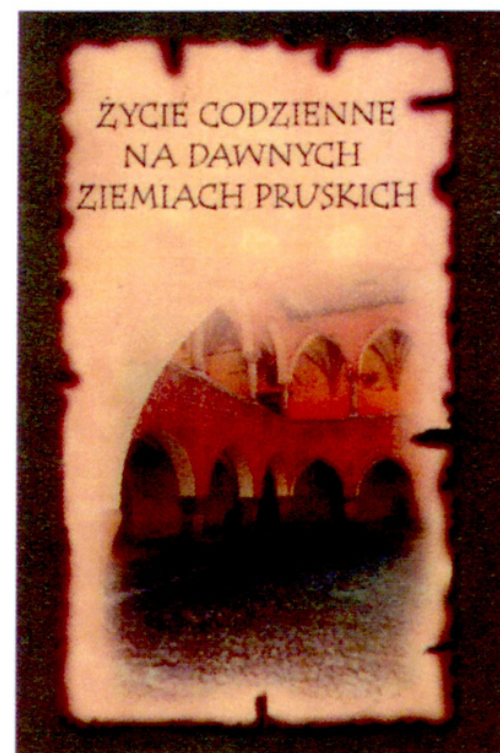

stroje

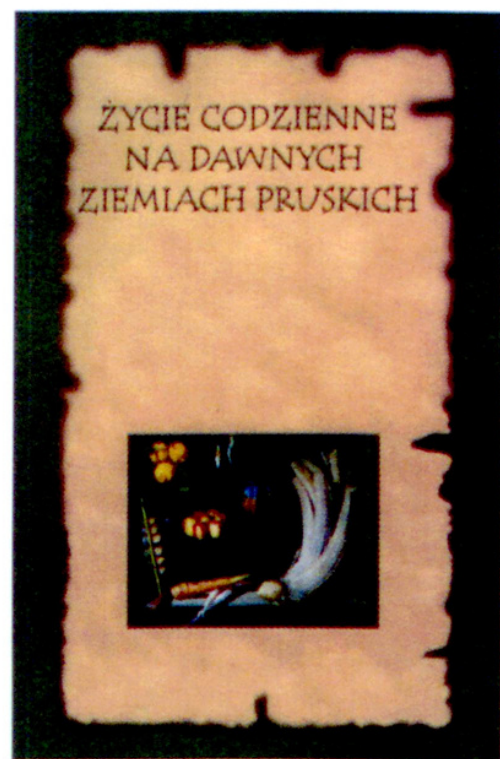
Wszystkie trzy pozycje to ciekawy materiał prezentujący rekonstrukcje strojów Warmii i Mazur. Autorzy podają wyniki dokonań etnografów, którzy podjęli się tego zadania na podstawie zachowanych części stroju ludowego i licznych rozmów z najstarszymi mieszkańcami regionu. Książki omawiają strój świąteczny, codzienny i roboczy, zarówno kobiecy, jak i męski. Zawierają przy tym kolorowe ilustracje strojów oraz rysunki z wzorami i wykrojami poszczególnych elementów ubrania. Wskazują na rodzaje stosowanych tkanin i zawierają szczegółowe wyjaśnienia dotyczące szczególnie skomplikowanych elementów stroju, np. falban czy szczypanek.

Życie codzienne
na dawnych ziemiach pruskich.
Dziedzictwo kulinarne
Praca zbiorowa
pod red. Stanisława Achremczyka
Ośrodek Badań Naukowych
im. Wojciecha Kętrzyńskiego, 2007
Egzemplarze:
000-114114-C, 010-056778

Życie codzienne
na dawnych ziemiach pruskich.
Kuchnia dawnych ziem pruskich –
tradycja i nowoczesność
Praca zbiorowa
pod red. nauk. Tomasza Chrzanowskiego
Towarzystwo Naukowe i Ośrodek Badań
Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego,
Muzeum Budownictwa
Ludowy Park Etnograficzny, 2011
Egzemplarze:
000-126084-C, 010-064812

kulinaria

Dwie książki z ciekawej serii „Życie codzienne na dawnych ziemiach pruskich” zostały poświęcone dziedzictwu kulinarnemu i tradycjom żywieniowym. Omówiono w nich gusty kulinarne, zwyczaje w żywieniu codziennym oraz wpływy innych kuchni, np. niemieckiej. Autorzy referatów podają przykłady jadłospisów na terenie Mazur oraz na dworach biskupów warmińskich. Prezentują ponadto interdyscyplinarne spojrzenie na kuchnię dawnych ziem pruskich oraz to, jak kształtowała się jej specyfika w wybranych dziedzinach życia społecznego (kuchnia wiejska, świąteczna). Znajdziemy także ciekawostki na temat tradycji przemysłu gorzelniczego i piwowarskiego na Warmii i Mazurach w XIX i XX w.

Małgorzata K. Jankowska-Buttitta
Niezapomniana kuchnia Warmii i Mazur

Jaworowy Dwór, cop. 2007

Egzemplarze:

000-119844-C, 010-054663, 010-062706

Teresa Zaworska

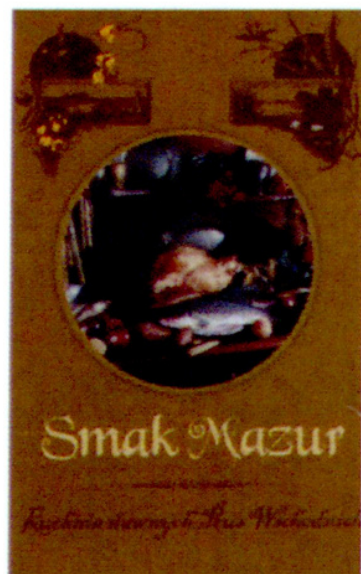
Nasze domowe, stare i nowe...

Przepisy kulinarne zebrane na Warmii i Mazurach
Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa

Rolniczego w Olsztynie, 2006

Egzemplarze:

081-002246

Smak Mazur.

Kuchnia dawnych Prus Wschodnich

Wybór Tadeusz Ostojki, oprac. Rafał Wolski.

Baobab, Retman, 2006

Egzemplarze:

000-109696-C, 010-051556, 022-044352

przepisy kulinarne

Autorzy zapraszają do kulinarnych podróży po ciekawostkach i zwyczajach kuchni wiejskiej, mieszczańskiej i pałacowej naszego regionu. Zbiory przepisów kulinarnych opartych na oryginalnych recepturach, wzbogacone zostały szkicami historycznymi o specyfice kuchni tych ziem. Warto dodać, że w książce Teresy Zaworskiej zaprezentowano przepisy zebrane na Warmii i Mazurach współcześnie, również wśród rodzin osiadłych po 1945 r. Stąd obok tradycyjnych potraw warmińsko-mazurskich znalazły się w niej przepisy wileńskie, ukraińskie czy warszawskie.

Tadeusz Oracki

Jak Mazurowi diabeł matkę dał. Bajki Warmii i Mazur

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 1995

Egzemplarze:

000-099448-c, 000-084072-c, 000-084073-c,
010-034050, 081-003580

Maria Zientara-Malewska

O różnych kłobukach, skarbach i zaklętych zamkach

Wybór i oprac. Jan Chłosta

Wers, 2008

Egzemplarze:

000-114295-c, 010-057037, 081-003625

Czarci Ostrów. Wielki zbiór podań ludowych z Mazur

Zebrał i oprac. Jerzy Marek Łapo.

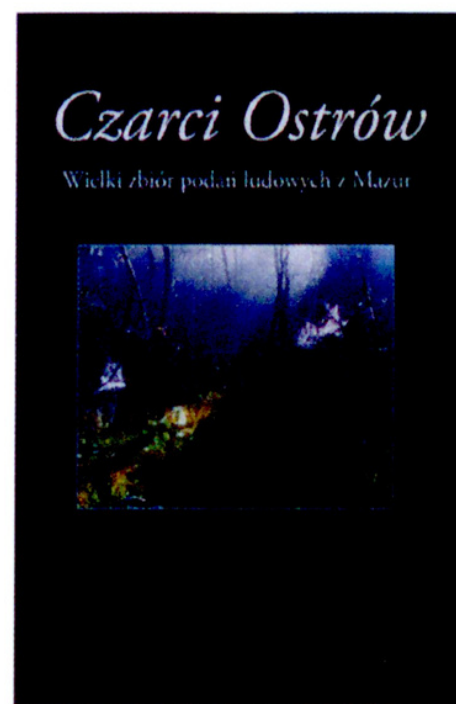
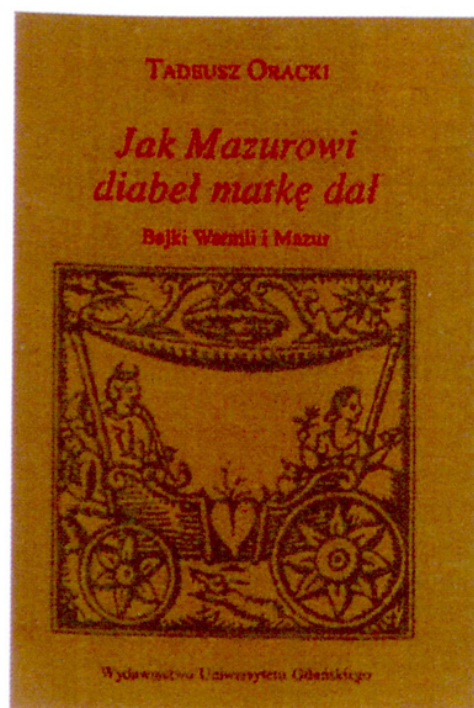
Oficina Retman, Muzeum Kultury Ludowej w Węgorzewie, 2014

Egzemplarze:

000-130181-c, 081-005350

baśnie, bajki, podania ludowe

Proponujemy zbiory bajek i baśni, legend i podań ludowych, w tym „Czarci Ostrów” - największą wydaną drukiem antologię, uzupełnioną o podania nowe, wcześniej nieznane lub zapomniane. Akcja regionalnych opowieści osadzona jest w krajobrazie mazurskim i warmińskim, w konkretnych miejscowościach. Może waszych? Spisane przekazy ustne uzupełnione zostały rysem historycznym i analizą motywów. Teksty, choć skierowane do dzieci i młodzieży, na pewno zainteresują również dorosłych. Są bogato ilustrowane, w ładnej szacie graficznej i starannie, edytorsko opracowane.

Aleje przydrożne. Historia, znaczenie, zagrożenie, ochrona
Red. Krzysztof A. Worobiec, Iwona Liżewska

Borussia, Stowarzyszenie na rzecz Ochrony
Krajobrazu Kulturowego Mazur „Sadyba”, 2009

Egzemplarze:

010-060035, 081-003792, 000-118586-c

„Zachowane-ocalone?”

O krajobrazie kulturowym i sposobach jego kształtowania

Pod red. Iwony Liżewskiej i Wiktora Knercera

Nowe Życie pod Starymi Dachami.

Wspólnota Kulturowa „Borussia”, 2003

Egzemplarze:

081-000760, 010-046810, 000-106520-c, 000-106521-c

Wiesław Skrobot

Wartości przestrzeni

Zintegrowana przestrzeń nieizolowana

w ujęciu fenomenologicznym

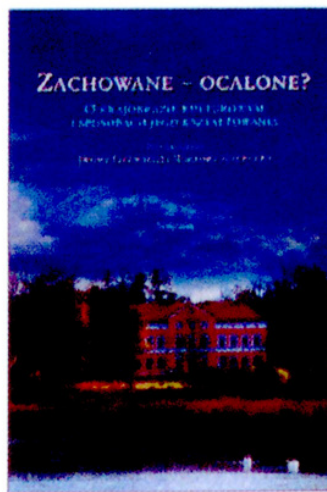
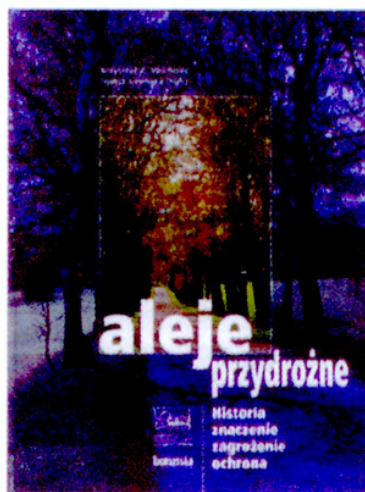
Wydawnictwo Drwęca Ryszard Bogucki, 2014

Egzemplarze:

081-005743

krajobraz kulturowy

Prezentowane publikacje to prace zbiorowe o charakterze interdyscyplinarnym, omawiające krajobraz historyczny i współczesny oraz sposoby jego kształtowania. Autorami tekstów są historycy, artyści, dendrolodzy, historycy sztuki, konserwatorzy zabytków, prawnicy, dziennikarze i samorządowcy. Szczególnie ciekawa jest książka Wiesława Skrobota omawiająca przestrzeń, jako miejsce człowieka w obszarze komunikacji kulturowej. Autor analizuje temat na przykładzie strefy wsi Solniki w Parku Krajobrazowym Pojezierza Iławskiego. Przedstawia ujęcie historyczne oraz doświadczenia edukacyjne z różnymi grupami (dzieci i dorośli). Omawia sens duchowych wartości przestrzeni, miejsc i obiektów kulturowych, analizuje problemy i wyciąga wnioski.

Olsztyn 2015

Wybór i opracowanie:

Anna Wysocka,

Waldemar Tycek

Redakcja techniczna:

Sylwia Białecka

Grafika:

Anna Kaszuba-Dębska

© Wojewódzka Biblioteka Publiczna
im. Emilii Sukertowej-Biedrawiny
w Olsztynie

Publikacja ukazała się z okazji
VI Spotkania Zespołu Bibliografów
Regionalnych organizowanego przez
Wojewódzką Bibliotekę Publiczną
w Olsztynie, które odbyło się w ramach
Europejskich Dni Dziedzictwa
na Warmii i Mazurach 2015.

